

և արդէն իր հնութիւնները, արուեստի և ճարտարապետութեան գլուխ գործոցնե-
րով, գլխաւոր փաստերն են իր կարեւո-
րութեանը և մեծութեանը:

Գերեզմանատեղիքը — որոնք 9 կարգ ու
շարք այնչափ ուղիղ շարքերով և համա-
չափ կերտուածքով և ամէնը քար բլրակի
մը վրայ տողուած, յարդարուած են որ
ինքնին դուրս կը բերեն արհեստագէտի
մը գործ ըլլալը և ամէն մէկ դամբարան

ունի փոքրիկ մէյմէկ դռնակ, ու դեռ
կը մնան անաւեր ու վերջիշեցնող հին
անցեալը իր մեծութիւններով:

Պաղատը իշխանական. — որուն աւե-
րակները կան և ատով դուրս կու գայ թէ
հոյակապ վեհափառութեան մը նշխարքն
ու նշմարքն են. երբ այնքան գիտաբար,
յարգը երբեք չգիտցող ձեռներ քարեր ու
սիւններ մարմար ու կրանիթ քանդեր են ու
տարեր են ձիերու ախոռ շինելու...

(Շարունակելի)

Գ. ԱՐՔԵՊՍ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱԳԵՏԻ ՄԸ ՄԱՂԸ

Անցեալ տարուան վերջերը մեծ սուգ մը
ունեցան գաղղիացի գիտունները եւ մա-
նաւանդ հայագէտները, որոնց ցաւին կը
մասնակցին անշուշտ բոլոր հայերը:

Իրօք, Նոյեմբեր 11ին կարճատեւ հիւան-
դութենէ մը վերջ՝ Բարիզի մէջ կը վախճա-
նէր Michel Jonval, Բարձրագոյն Ուսուց-
չանոցին (Ecole Normale Supérieure)
նախկին աշակերտ, Համալսարանին ան-
դամակից (agrégé):

Միջայէլ Ժօնվալ դեռ հագիւ երեսունե-
րէք տարեկան էր, բայց արդէն սկսած էր
սքանչելի ասպարէզ մը, մէկ կողմէն դա-
սախօս ըլլալով Ֆրանսերէն լեզուի դասա-
կան ու արդի բարբառներուն ընկալի հա-
մալսարանին մէջ, միեւնոյն միջոց դասա-
խօս-ուսուցիչ լետտոն-լիթուան (letto-lit-
thuanien) լեզուներուն՝ Բարիզու համալսա-
րանին Բարձրագոյն Ուսմանց եւ Արեւելեան
Կենդանի Լեզուաց Վարժարաններուն մէջ:

Իր մանէն քիչ առաջ ընտրուած էր իբր
Քարտուղար այս Վարժարաններէն վեր-
ջինին:

Բաղտեան (baltique) լեզուներու մէջ ցոյց
տուած իր փայլուն գործունէութեամբ
չգոհանալով՝ սկսած էր Հայերէն լեզուն
ուսանիլ Ուս. Մաքլէրի քով որ, ինչպէս
Ժօնվալ ինքը կ'ախորժէր ըսել, զինքը մղած
էր հայագիտութեան նուիրուելու:

Նախ վկայուեցաւ Արեւելեան Լեզուաց
Վարժարանէն, յետոյ աշակերտելով Հ. Լ.

Մարիէսի՝ վկայուեցաւ նաեւ Կաթողիկէ
Վարժարանէն (Institut Catholique):

Այնուհետեւ Մ. Ժօնվալ այլեւս ձեռքէ-
ջէր թողուր հայագիտութիւնը եւ իբրեւ ցայ-
տուն սկզբնաւորութիւն այս նոր մասնա-
ճիւղին՝ իրեն յանձնեցին դէպի Հայաստան
գիտական առաքելութիւն մը զոր կատա-
րեց 1934ի ամառը, եւ որուն մասին իր
տեղեկատուութիւնն հաղորդեց շատ գնա-
հատուած դասախօսութիւններով, դեռ
չմոռցուած Բարիզի հայ գաղութէն:

Վենետիկէն անցնելուն քանի մը ձեռագիր
օրինակեց յետոյ ուսումնասիրելու եւ հրա-
տարակելու դիտումով: Ասկէ զատ ինծի
գրած էր թէ պիտի ձեռնարկէր յօրինելու
արդի Հայ մատենագրութիւն մը:

Մեր բարեկամութիւնն սկսաւ այն ատե-
նէն՝ երբ աշակերտակից էինք Արեւելեան
լեզուաց եւ Կաթողիկէ Վարժարաններուն
մէջ:

Երկու տարի բաժնուելէն վերջ յոյս ու-
նէինք նորէն գիրար տեսնելով ուրախանա-
լու անցեալ Ս. Ծնունդի արձակուրդի ժա-
մանակ...

Բայց, աւա՜ղ...

Զինքը մօտէն ճանչցող բարեկամները
գիտեն թէ նա դեռ աւելի թանկագին էր
իբրեւ բարեկամ քան իբրեւ գիտուն, ա-
տոր համար է որ բոլոր սրտով կ'ողբան իր
անդարմանելի կորուստը:

Ֆ. ՖԷՅՏԻ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՔԵՐԵՐՈՒՄԸ

Ա. ՏԵՍՈՒՆ Հայր Իմ
Վեր. Հայր Թաղէս վրդ. Թումաճան
որդիական զգացումներով:

Ի՞նչ է ձայնն այս, կը լրտէ՞ք դուք ալ ինձ հետ
Ոգինէր ջինջ, երազկոտ իմ էութեան,
Որ ցայգին մէջ ներշնչմանս դէմ վէտ առ վէտ
Ցար կը շրջի, ինչպէս սրտին շուրջ անձայն՝
Սիրոյ թեւերն արփաւէտ:

Մինակ եմ ես, ու իմ հոգիս կը ծըծէ
Հծծիւնն արծաթ լըճին կապոյտ ջուրերուն,
Մինչ ափունքներն, որոնք օծուած են լուսէ
Կէտկիտումով և ըստուերով սարսըռուն՝
Կ'ամպեն երազ մ'յակինթէ:

Սիւք մը բարակ կ'ոսոտստէ յամբը տենչով
Լըճին վըրայ, ուր փոքր ու հեզ նաւակներ
Կ'ուրուագծուին յետին շողոքն անխըռով՝
Ջերմ արեգին, ու այս իրկունն օրհնաբեր
Լեցուն է խոր յոյզերով:

Ո՛վ կոյս ժամեր, կը դողայ սիրտըս կեանքով,
Ես ձեր թրթուռն ոսկեայ վազքին մէջ երկար
Կ'ըզձամ խոկալ, ու լըսել հունչն անվրդով
Ալեակներուն, և ըմպել դաշն աշնահար՝
Հատնուծներն կշռոյթով:

Լըճին գիմաց, երբ գլխահակ և խոհուն
Ես կը շրջիմ մոռցած անուրջս հեշտարար՝
Կը զգամ որ Սէրն, ո՛վ բընութեան մընայուն
Հսկայ ոգի, օրհնութիւն մ'է անսպառ
Վշտով լեցուած մարդերուն:

Ահ, թող չանցնի այս իրկունն յամբաբայլ,
Ու թող մընայ այս նըւաղոճն օգին մէջ...
Թող միշտ լսուի թեւեւներու անայլայլ
Ճողփիւնն հեշտին, ու թող մընայ այս անշէջ
Յուզումն հոգւոյս մէջ անձալ:

Ես կը լըսեմ քայլերու ձայն, ու հալոդ՝
Խօսքերու հեւք, որոնք ունին տարօրէն
Մըտերմութիւն իմ հոգւոյս հետ անըրջող-
Երազներս են, որոնք կ'անցնին լըճափէն
Շըղարշներով փայլփրկող:

Ես կը դիտեմ անցնիլն անոնց պարիկի,
Նայումաճքն անոնց, որ կը հանգչի անապակ
Սրտիս վըրայ, ու չեմ գիտեր թէ ունի՞
Մէկն անոնցմէ սիրոյ բարբառ մ'անուշակ
Իջնող՝ հոգւոյս մէջ յուռթի:

Այս դիւրահալ պահերուն մէջ մենութեան
Ես անոր հետ, որպէս եղբայր մը սրտի՝
Պիտ՝ շրջէի, ու զար սըրինգն հովուական
Օրօրիւ մեզ, ու կապել կեանքն այս բերրի
Մետաքսներով՝ գունդփեման:

Ու իմ հոգիս, ո՛վ ոսկեհիւս և չքնաղ
Յուզման պահեր, պիտի ըլլար տըրփուն՝
Օրհնեալ խանդով, ու մոռնայի անյապաղ
Լիճն այս իտալ, նոյն իսկ լեռներն այս կանգուն
Ափունքներուն դէմ խաղաղ:

Ո՛վ Սէր, ի՞նչպէս ժամերն այս հո՞ծ աշունի
Կ'այցեւեն ինձ, ու կը բերեն վայրկեաններ՝
Որոնք շողեր են տենչանքի և կեանքի,
Որոնք չունին ո՛չ մէկ ծըւէն տարուբեր
Իրենց եզրին գմրուխտի:

Սէր անապակ, երբ հագիւ ցոլքն աստղերուն,
Եւ խաբուսիկ լոյսերն երկշոտ լուսնակին
Ողողեն լիճն՝ յիշէ՛ դուն գիտ, որ հեռուն
Ժայռի կողքին նստած մինակ և լըռին՝
Կը սպասեմ քո՛ւ քայլերուն:

Ու բեր դուն ինձ, մատնեռուդ լոյս վարդերով
Մոռացօնքի կշռոյթն անճառ և անհուն
Ու ճակտիս դէմ, գիշերն երբ լի է խոհով՝
Հըպէ բաժակն որ արբեցնէ գիտ անքուն
Հըսկումի մէջ անվրդով:

Ահ, լեցուր գիտ, գեղեցիկ Սէր, երբ հեռուն
Ծաղկի հրճուանքն երիտասարդ և խանդոտ՝
Գոհ սրտերուն, երբ սարսուռով համակուն
Նաւակն հեւայ ալեակներուն դէմ տենդոտ
Այս ջինջ լըճին երագուն:

Ինձ կը թըւի լըսել տաղեր, որոնք խոր
Կշռոյթներով կ'ալեծըփան միջոցին
Ծաղկերուն մէջ, ու կը թըւի ինձ անդորր
Իրկունն այս որբ, որ կը հալի անձկագին՝
Ծառերուն մէջ մենաւոր:

Որքան տենչեր հոգիս իրեն մէջ կը զգայ
Երբ լըճին հետ և իր յուզման հետ բոցէ՝
Մենակ է ան, երբ ըստուերներն են հսկայ
Որ կը սահին յոյլ ընթացքով շոգիէ
Դաշտերուն վրայ մօտակայ:

Ու այդ պահուն, ես կը լըսեմ խօսքն անճառ
Անշունչ տարրին, ինձ կը խօսին ծառերուն
Տերեւներն յար ամբիժ լեզունով սիւքաւար,
Եւ ծաղիկներն, փոքրիկ շուրթով դողդոջուն՝
Սէր կը հծծեն անդադար:

Խիճերն՝ որոնք կ'ըմպեն յաւէտ ափերուն
Լըռութիւնն հեզ, և խաղաղ դաշն ալիքին՝
Ինձ կը նային մանրիկ բիբով, և անհուն
Բարեք մ'է այս, և սիրելի են անգին
Այս վայրկեաններն հեւհեւուն:

Մընալ միշտ հոս, Պայրըն կարդալ կամ Շէլի,
Խոկալ անցեալն անոնց և մահն՝ որ եղաւ
Անոնց հանդէպ անագորոյն և վայրի.
Ու իմ հոգիս, յիշատակի պէս անբան՝
Ձանոնք իրեն մէջ ունի:

Շէլի, Շէլի, կը լըսեմ գիտ, կը սիրեմ [կանդ,
Ձայնն այս թրթռուն, այս հոգւոյս կանչն անկաշ-
թափն այս յուզման որ կը պոռթկայ իմ ներսէս,
Որ գալարուն՝ գերդ վեհ ճախրանք մ'անվըկանդ
Կը բարձրանայ իմ սրտէս:

Շէլի, Շէլի, լիճն անապակ է, անդորր,
Ու մեղմաքայլ կը շրջին լոյս տենչերով՝
Կոյսեր մարմրող, ու վերջալոյսն հեռաւոր
Լեռներն ի վար կը ցանէ լոյս մեղմհոլով,
Եւ գոհարներն գունաւոր:

Եւ ոգիներ, հագած ճերմակ մետաքսներ՝
Կը վէտվէտին միջոցին մէջ, կը հծծէ
Օդն յուզումով, և բերկրանքով տարուբեր.
Մինչ ծառաստանն օրուան լոյսին կ'երկարէ՝
Բարտիններն իր օրհնաբեր:

Կը թափի շողն երկնասըլաց և խոհուն
Ծառերուն մէջ, կը պսպրդան հրճուանքով
Ալ դալկահար աշնան ճիւղերն ազագուն,
Մինչ կը թափին անցնող հովին հեգնանքով
Որբ տերեւներ դողդոջուն:

Շրջէ Շէլի, յանձնած ոսկին ծամերուդ՝
Ձո՛վ սիւքերուն, ու մի գիտնար թէ հոգիս
Պիտ՝ հետեւի անգուսպ տենչով խորամուտ
Քու վեհաշունչ ներշնչումին, ու սրտիս
Ձարկն հետեւի՝ երգերուդ:

Շէլի, Շէլի, աղուոր Շէլի, կը սպասէ
Լիճն անվերջ քեզ, բայց մեր ես դուն, ով տիտան,
Տակաւ զըւարթ ցոլքն արեգին սատափէ
Կը նըւաղի խիճերուն դէմ յուզական՝
Հանդարտ մահով մը լուսէ:

Մըտածումին հըզօր պահերն անթափանց
Կը գրկեն գիտ, առանձնութիւնն այս հանդարտ
Կ'իջնէ խորունկն հոգւոյս վիհին լայնաբաց.
Եւ ես կը զգամ ճակտիս դիմաց թեւ մ'արծաթ
Որ կը ճեղքէ օդն յանկարծ:

Ոգի՞դ է քու որ իրկունին մէջ այս հեզ
Կ'ըղձայ շրջիւ, ո՞վ մենակեաց և չքնաղ
Ամբիժ Շէլի, և քու հըպոմիդ է որ ես
Կը զգամ հիմա երազանքի պէս խաղաղ
Սրտիս դիմաց սիրակէզ:

Ու ամէն ինչ, անմահական վեհ Շէլի,
Կը դառնայ ցոլք, հեղուկ տեսիլք մ'աչքիս դէմ.
Ժայռերն անգամ վարդագոյն են, ու լըճի
Եթերային խըրախճանքն այս լուսադէմ՝
Ունի հեւքեր հատնումի:

Ան թեւեակներն և առ նաւակն այս, Շէլի,
Ու յանձնէ սիրտդ, որ այնքան մեծ էր ու խոր՝
Ձուրին այս ջինջ, ու թող հոգիդ գոհարի
Ըմպէ սարսուռն խութերէ խութ թեւաւոր
Սիւքնըւագին աշունի:

Տակաւ կ'իջնէ տրտմութեան թեւն իմ վըրայ,
Եւ ես կը զգամ որ իմ հոգիս կ'անշատուի
Մարմնիս ուժէն, ես կը լողամ յակինթեայ՝
Ուրտին մէջ պարապութեան մը վայրի,
Որ ճախրիս դէմ կը լայնանայ:

Ո՛ր կը տանի այս հեւքոտ վազքն իմ հոգիս,
Ո՛ր պիտ' յանգի այս վերացումն օդային.
Ես կը ցանկամ մընալ միշտ հոս, երագիս
Դըրանտն է այս գեղեցիկ լիճն անմեկին,
Եւ իմ մարմնուն յուզումիս:

Լիճ, բարի լիճ, անուրջի ջերմ կայլակներ
Կը դողդըղան ջուրիդ վըրայ, ու սիրուած
Կեանքն այս անվիշտ, խոր հաճոյքն այս տարուբեր
Ձոր կ'առթեւ ինձ, և որով ես եմ լեցուած՝
Այնքան ջինջ է ու երբ:

Գրկեցէ՛ք գիտ, օրօրեցէ՛ք գիտ յաւէտ
Սիւքեր լըճի, լըճի անտէս ոգիներ.
Եւ թող մըմունջն, որ կը ծընի վէտ առ վէտ՝
Հծծէ անվերջ ափունքէ ափ հողմաւեր
Սիրոյ վանկերն լուսաւէտ:

Բայց այս պահուն, երբ կը լսուին մեղմօրէն
Ձանգերն հատնող, փայլիլուն օդին մէջ խաղաղ՝
Ես կը լըսեմ ձայնն ինձ ծանօթ, ու նորէն
Յիշատակներ կ'ողողեն միտքս անյապաղ,
Ձըւարթ վազքով համօրէն:

Ձայն մ'է փոքրիկ, թեթեւ և նուրբ յոյզերով,
Ինչպէս համբոյրն անոյշ քըրով մը շուրթին.
Որ չի բաղձար երբեք քընարս անվրդով՝
Ըլլայ մինակ բարտիներուն տակ խորին,
Կամ լըճափին մեղմհոլով:

Նըւաղումի թաւեայ հունչո՞ղն իր ծըփուն
Կը զգուէ գիտ, մըմնջելով ոսկեհատ
Բառեր գողտրիկ, որոնց շողով թաթաւուն
Կ'ըլլայ հոգւոյս բարի անուրջն անհանդարտ՝
Հրճուանքներով առլըցուն:

Ահ, հասնիլն իր մինչեւ ափերն յակինթէ
Իմ յանկուցիչ հոգւոյս լոյսցո՞ղք լըճակին...
Ուր ամէն ինչ անվերջ պարերդ մ'է բոցէ՝
Այս ձիւնի պէս հաղոնող լոյսին մէջ լըռին
Մայրամուտին սատափէ:

Եկո՛ւր դուն ինձ, ձայն մեղմահիւս և բարի,
Երբ լիճն հեռուն ըստուերի դո՞ղ մ'է փայլիլուն,
Երբ կը լսուին գիւղին զանգերն արծաթի,
Եւ երբ հասնի հովիտներէն մըրափուն՝
Անուրջն հոգւոյս կարօտի:

Ո՛րքան փափուկ և ուրբան հեզ կը լսուիս
Երբ կազդուրիչ տրտմութեան հո՞ղն ինձ կ'առթէ՝
Պահեր զմրուխտ, որոնց լոյսին մէջ հոգիս
Կը փորձէ թափն յուզման լարին մետաքսէ,
Եւ կամ խոյանքը մտքիս:

Ձայն հեշտաշունչ, երբեք չեղար դուն թրթռուն
Որքան աշնան այս իրկունին մէջ բոսոր.
Լըճափն ամբողջ խիղի հրթիռ մ'է անհուն,
Ուր կը շրջի, մայր իմ քաղցրիկ, քու անդորր՝
Ձայնիդ մըմունջը ոսկուն:

Տեղ. ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԱՐԱՊԵԱՆ